

חֵגֵר

א. הגדרת המושג

שחיגר הוא מי שרגלו חורגת ממקומה, ולכן הוא צולע⁶. יש לציין כי גם פגמים אחרים נקראים בלשון תרגום חגֵר, כגון 'כבד פה וכבד לשון'⁷, וכן 'ערל שפתים'⁸. בלשון המקרא מצינו את השורש 'חגֵר' במוכּן של קשירת חגורה למותנים⁹, וזאת אולי בגלל שחיגר נפגע בגובה המותנים, השאילו מושג זה לחגורה.

מצינו מספר מושגים המשמשים לתיאור דרגות שונות של פגיעה ברגלים ובכּושר ההליכה, והם: פיסח, חגֵר, צולע, נכה רגלים, שפי, שפיפון, קיטע.

יש שכתבו, שהיינו חגֵר והיינו פיסח, אלא שחיגר לשון חכמים, ופיסח לשון תורה¹⁰. אך לעומתם רבו המפרשים שחילקו בין חגֵר לפיסח¹¹, והנפקא מינה בהגדרות החיגר והפיסח היא, למשל, כשצריך לכתוב בגט סימן למגרש יוסף בן שמעון החיגר או הפיסח¹² — יש אומרים, שחיגר הוא שאין לו רגלים¹³, ופיסח צולע על צידו האחד, ויש לו רגלים אלא שאינו יכול ללכת כשאר בני אדם, והוא מדלג¹⁴, ולעומתם יש שכתבו שחיגר יש לו רגל,

פיסח הוא לשון המקרא למי שהוא נכה רגלים או צולע¹. כיוון שהחיגר נראה כמדלג, הוא נקרא פיסח, שהוא לשון דילוג, כמו 'אשר פסח על בתי בני ישראל'², או 'פוסחים על שתי הסעפים'³.

חיגר הוא התרגום הארמי לפיסח בלשון הקודש⁴. פירוש חגֵר, שהוא מתנענע ומתנדנד אילך ואילך⁵, ואולי הוא מלשון 'חג', שמסתובב. יש מי שכתב, שחגֵר בחילוף אותיות הוא חרג, והיינו

[7] שמות ד י, תרגום ירושלמי חגר פום חגר ממלל. [8] שמות ו יב, תרגום חגר ממלל. [9] ראה שמות יב יא, שם כט ט, שמו"א כה יג. [10] שד"ח, מע' ח"ת כלל קב, בשם שושנים לדוד. [11] וכפי שמשמע במשנה פאה ח ט, שמופיע גם חגֵר וגם פיסח. [12] ראה בפת"ש אבהע"ז סי' קלו סק"ח; תוס' רעק"א, פאה ח ט. [13] כן כתב הא"ע משלי כו כז, וכן משמע מהרמב"ן עה"ת ויקרא כא כ. [14] קהלת יעקב

[1] ויקרא כא יח; שמו"ב ט יג; איוב כט טו. וראה שמו"ב ד ד, הפעולה היא להיפסח. [2] שמות יב כז. [3] מל"א יח כא. וראה ברמב"ן עה"ת דברים ב כג, בשם המכילתא, על תיקרי ותסחתי אלא ופסעתי, מלשון פסיעה ודילוג, בחילוף אותיות ח"ת בעי"ן. [4] ראה תרגום אונקלוס ותרגום יונתן ויקרא כא יח; דברים טו כא. [5] ספר השורשים להרד"ק, ע' חגר. [6] ראה רש"י תהילים יח מו, בשם דונש.

היינו צד אחד, כי נשמט ירכו, ואילו הפיסח מדלג²⁴.

שפי²⁵, הוא חיגר ברגל אחת²⁶, והוא מלשון ארמי ששף מדוכתיה²⁷, היינו שנשמט ממקומו; שפיפון²⁸, הוא חיגר בשתי רגליו²⁹, והוא מלשון שפייה כפולה³⁰.

נכה רגלים³¹, הוא חיגר כתוצאה מהכאה או חבלה³², שכן 'נכה' הוא משורש הכה, כמו 'זהפשתה והשערה נכתה'³³.

קיטע הוא מי שנקטעה רגלו, אלא אם כן נכתב קיטע וחיגר, שאז הכוונה לקיטע יד, היינו גידם³⁴.

ב. רקע מדעי

הגדרות — החיגר בהגדרתו הנרחבת כולל מצבים שונים של פגיעות ברגלים ובכושר ההליכה. פגיעות אלו יכולות להיות במערכת העצבים, במערכת השרירים, בפרקים או בעצמות. הפגיעות יכולות להיות מולדות או נרכשות, יכולות לפגוע ברגל אחת או בשתי הרגלים,

אלא שניתק ממקום חיבורו בירך¹⁵; יש אומרים, שחיגר הוא מי שיכול לחזור ולהתרפא, ופיסח אינו יכול לחזור ולהתרפא¹⁶; יש שכתבו, שחיגר הוא ברגל אחת, ופיסח בשתי רגלים¹⁷; יש שכתבו, שפיסח היינו שאינו יכול להלך כלל אף בצליעה, וכל כוח הילוכו ניטל ממנו¹⁸; יש שכתבו, שחיגר הוא מי שנולד כך ממעי אמו, ופיסח שנעשה כך לאחר מכן, כגון שנשברו רגליו¹⁹; יש מי שכתבו, שפיסח אינו יכול ללכת כלל אלא בעזרת קביים, בין שהוא ממעי אמו ובין שהוא בידי אדם, בין ברגל אחת ובין בשתי רגלים, והחיגר הוא שהולך ברגלו, אלא שאחת קצרה ואחת ארוכה, וכופף קומתו לצד אחד בהילוכו²⁰; ויש מי שכתבו, שפיסח כולל גם ברגל אחת, גם בשתי רגלים, וגם מתולדה²¹.

צולע הוא מי שהולך כפיסח²². שורשו מלשון צלע = צד, היינו נוטה לצד אחד, מפאת חולשת הרגל הנגדית. יש מי שכתבו, שפיסח וחיגר הוא תואר האיש, והוא שניכר במומו בעומדו, אפילו שלא בשעת הילוכו, וצולע הוא פעולה, היינו שהצליעה ניכרת רק בפעולת ההליכה²³; ויש מי שכתבו, שצולע הולך על צלע אחת,

שהקשה על כך. [21] מלבי"ם, ויקרא כא יח. וראה עוד על חיגר ופיסח בשו"ת מבעל טיב גיטין סי' ה. [22] בראשית לב לב; מיכה ד ו. וראה ברש"י סוכה ג א ד"ה איטלע, שמשמע שצולע הוא חיגר. [23] ליקוטי שו"ת חת"ס, ח"ו סי' כא; העמק דבר, דברים טו כא. [24] מלבי"ם, ויקרא כא יח. [25] במדבר כג ג. [26] סוטה י א. [27] רש"י שם ד"ה שפי. [28] בראשית מט יז. [29] סוטה שם. [30] רש"י שם ד"ה שפיפון. [31] שמו"ב ד ד. [32] מלבי"ם, ויקרא כא יח. [33] שמות ט לא. [34] רש"י

לר"ט אלגוי, לשון חכמים אות רמא. [15] רש"י ומהרש"א, סנהדרין קה א; רשב"ם עה"ת בראשית לב כט. [16] שד"ח שם, בשם בית דוד. [17] תויו"ט ותפא"י פאה ח ט. וראה בתוס' רעק"א שם. [18] שד"ח שם, בשם שו"ת מבעל טיב גיטין. [19] שד"ח שם, בשם נחמד למראה; לחם שמים להיעב"ץ על פאה ח ט. וראה בנידון בפתח הדבר, ח"ב סי' רכה אות טז, ובאנציקלופדיה תלמודית, כרך יב, ע' חגר, הע' 12. [20] לחם שמים שם, בפירוש ב, ובמור וקציעה סי' רכה. וראה באנציקלופדיה תלמודית שם הע' 13, מה

יכולות להיות זמניות או קבועות, ויכולות להיות בדרגות חומרה שונות.

ג. החיגר במקרא ובחז"ל

סיבות — מצינו מספר סיבות להיות האדם חיגר:

חבלה ופגיעה בחוט השדרה³⁵; תשמיש שלא כדרך כל הארץ³⁶, ולפי ששינה בירך — לוקה בירך³⁷; מעשים מקולקלים³⁸; העושה עצמו חיגר, סופו להיות חיגר³⁹.

אישים — מצינו מספר אישים שהיו צולעים, נכי רגלים, או חיגרים:

נח יצא צולע מן התיבה, לאחר שהכישו הארי⁴⁰; יעקב צלע לאחר מאבקו עם המלאך⁴¹, וכשהגיע לשכם נרפא מצליעתו⁴²; בלעם היה חיגר ברגל אחת⁴³; שמשון היה חיגר בשתי רגליו⁴⁴; מפייבשת היה נכה רגלים, אחרי שהאומנת הפילה אותו⁴⁵. יש מי שכתב, שנכותו הקשה והמתמדת, שהצריכה אותו להיות מאוכלי שולחנו של המלך דוד⁴⁶, והתקשה אפילו לרכב על החמור⁴⁷, נבעה מפגיעה בחוט השדרה על רקע של חבלה בחוליות עמוד השדרה בגין הנפילה בגיל הצעיר⁴⁸; אסא המלך חלה את רגליו לעת זיקנתו⁴⁹, היינו שאחזתו פודגרא⁵⁰; פרעה, שהיה בימי

סיבות — יכול להיות שיתוק של הרגלים על רקע של פגיעה מוחית באזור האחראי על הפעלת הרגלים, כגון בשיתוק מוחין; יכול להיות שיתוק הרגלים על רקע של פגיעה בחוט השדרה, כגון במחלת שיתוק ילדים; יכולה להיות חולשה של הרגלים על רקע של פגיעה בעצבים ההיקפיים, המעצבבים את שרירי הרגלים, כגון בהרעלות שונות או במחלת סוכרת; יכולה להיות חולשה של הרגלים על רקע של מחלת שרירים מולדת או נרכשת; יכולה להיות פגיעה בעצמות הרגלים, כתוצאה מחבלה או מחלת עצמות; יכולה להיות צליעה על רקע של פגיעה חבלתית או דלקתית בפרקי הרגלים; יכולה להיות על רקע של נקיעה ופריקה; יכולה להיות חולשה של הרגלים או צליעה על רקע של מחלות כלליות, כגון מחלות ממאירות, מחלות זיהומיות, או הפרעות בחילוף החומרים; יכולים להיות שינויים במבנה הרגלים מלידה, כתוצאה מבעיות עובריות, או תיסמונות שונות.

[38] תנא דבי אליהו רבה, יח. [39] פאה ח ט. [40] תנחומא, נח ט. וראה רש"י קהלת ט ב. [41] בראשית לב לב. [42] שבת לג ב, וברש"י שם. [43] סוטה י א. [44] סוטה שם. [45] שמו"ב ד ד. [46] שם ט יג. [47] שם יט כז. [48] פרויס, עמ' 230. [49] מל"א טו כג. [50] סוטה י א. וראה ע' מחלות הע' 169 ואילך, על מחלה זו. וראה עוד ברד"ק שמו"ב ג

ברכות נח ב ד"ה קטע. [35] שמו"ב ד ד, וראה בספר Preuss J, *Biblical and Talmudic Medicine* (trans. F. Rosner), p. 230, שהפגיעה היתה בחוט בשדרה. וראה בחולין נא א, שגרירת רגלים יכולה להיות על רקע של פגיעה בחוט השדרה. [36] חיגרין מפני מה הויין מפני שהופכים את שולחנם (נדרים כ א), והיינו שמשמשים שלא כדרכם. [37] ר"ן נדרים שם.

בעבודות קלות. אם הוא חגור ברגל אחת הוא עובד כשומר שדה קישואים, ואם הוא חגור בשתי רגליו הוא עובד כשומר הפתח, ובכל מקרה שכרו נמוך מאד⁶³.

ג. פרטי דינים

בדיני מקח וממכר — החיגר הרי הוא ככריא לכל דבריו במקחו, בממכרו ובמתנותיו, ואינו יכול לחזור בו⁶⁴.

במצוות — החיגר חייב בכל המצוות, פרט למצוות שאינו יכול לבצען מפאת נכותו, או שהתורה מיצטה אותו בפירושו.

ברכת 'אשר הכין מצעדי גבר' — חיובו של החיגר בברכת 'אשר הכין מצעדי גבר', תלוי במחלוקת הראשונים אם ברכות השחר ניתקנו דווקא בשעה שנהנה מהם⁶⁵, ואזי החיגר לא יברך ברכה זו, או שניתקנו על סדר העולם⁶⁶, וגם החיגר חייב בברכה זו⁶⁷.

שליח ציבור — המשותק ברגליו ומרותק לכסא גלגלים יכול לשמש כשליח ציבור, אף על פי שצריך לשבת בתפילה ובקריאת התורה⁶⁸.

המלך יאשיהו, היה נכה⁵¹; נחום איש גמזו היה קיטע בשתי רגליו⁵²; לוי צלע כשהראה דרך הקידה⁵³; רבי יהושע בן לוי היה צולע⁵⁴; שמעון אחי-אמו של רבי טרפון היה חיגר, ותקע בחצוצרות בשעת הקהל⁵⁵.

בשעה שעמדו ישראל על הר סיני ואמרו נעשה ונשמע, לא היו בהם חיגרים⁵⁶.

לעיתיד לבוא עומדים החיגרים במומם, ואחר כך מתרפאים⁵⁷.

התקנים — מצינו מספר התקנים לשימוש של החיגר והקיטע:

מקל⁵⁸; קביים, שהם רגלים תותבות מעץ, שיש מהם פשוטים, שעליהם נשענת השוק הקטועה⁵⁹, ויש מורכבים יותר, שחוקקים בהם בית קיבול, וממלאים אותו בצמר גפן ובכגדים רכים להניח את השוק עליו⁶⁰; סמוכות, שהם חתיכות עור ששם הקיטע תחת שוקיו, כאשר הוא דורך עליהם בהליכתו⁶¹; כסא של קיטע⁶².

עבודה — חיגר בדרך כלל עובד

וראה תוס' שם ד"ה הקיטע. [60] שבת סו א. וראה רש"י שם ד"ה ואם. [61] שבת שם, וברש"י שם ד"ה סמוכות. [62] שבת שם. [63] תוספתא ב"ק ט א. וראה בסמ"ע סי' תכ סק"ב. [64] רמב"ם, זכיה ומתנה ח א. וראה במ"מ שם, ובספר הירושלמי המבואר, לאאמור, הערות וחידושים, חגיגה פ"א אות ב. [65] ראה רא"ש ברכות פ"ט סי' כג; שו"ע או"ח מו ח. וראה עוד בע' ע"ר, הע' 211. [66] רמ"א או"ח מו ח; ערוה"ש שם יג. [67] ראה הירושלמי המבואר, הערות וחידושים, חגיגה פ"א אות ב. [68] הרב

כט מחזיק בפלך. [51] מל"ב כג כט. ובתרגום יונב"ע 'חגירא', וכן במו"ק כח ב. [52] תענית כא א. [53] סוכה נג א. וראה בראשית רבה, לט יח. וראה עוד בתענית כה א ובתוס' שם ד"ה הא, סיבה נוספת לכך שלוי היה חיגר. [54] בראשית רבה עח ח. [55] ירושלמי מגילה א י. [56] ויקרא רבה יח ד. וראה גם בבמדבר רבה ז א; וראה תנחומא יתרו ח. [57] סנהדרין צא א. וראה רש"י פסחים סח טוע"א. [58] כגון טוש"ע או"ח שא יז. ובלשון המקרא 'מחזיק בפלך' (רש"י שמו"ב ג כט). [59] שבת סה ב.

ללכת מרחק קצר כשהוא זקוק למקל רק להישען עליהם קצת, אבל למרחק רב יותר זקוק לחלוטין למקל בגלל כאביו, נחלקו הפוסקים אם רשאי ללכת כך לבית הכנסת בשבת, במקום שיש רשות הרבים מן התורה — יש מי שאסר, כיוון שמתחילת הדרך יכול ללא מקל⁷⁶; יש מי שהתיר⁷⁷; ויש מי שהתיר רק באופן שבתחילת הדרך ילך פחות-פחות מארבע אמות, ויוציא את המקל מביתו לרשות הרבים בדרך של שינוי ובשני שלבים⁷⁸.

חיגור ההולך עם קביים, ואינו יכול ללכת בלעדיהם, מותר לו לצאת בהם בשבת, אפילו במקום שאין עירוב⁷⁹.

קיטע רשאי לצאת ברגל התותבת בשבת⁸⁰.

נכה ברגליו, שאינו יכול ללכת כלל, ויש צורך להסיעו בכסא גלגלים, אם אין שם עירוב, וגם אין זה רשות הרבים גמור — יש מי שכתבו, שמותר לומר לגוי להסיעו בשבת למקום מצווה, כגון לבית

כהן בנשיאת כפיים — כהן שאין לו רגלים, והולך ברגלים תותבות, ואין מומו ניכר כשהולך במנעליו, אם אינו יכול להסיר מנעליו, יכול לעלות לדוכן עם הנעלים; ואם אפשר לו להסיר את מנעליו, יעלה לדוכן עם נעלי גומי ללא שרוכים⁶⁹.

ברכות ראייה — הרואה חיגור או קיטע, אם נעשה כן לאחר הלידה, מברך ברוך דיין האמת, ואם נולד כן ממעי אמו, מברך ברוך משנה הבריות⁷⁰, ויש מי שכתב, שאף חיגור ברגלו האחת דינו כן⁷¹. יש הסבורים, שדין זה הוא דווקא אם מצטער על כך⁷², ויש מי שחולק⁷³.

שבת — חיגור שאינו יכול ללכת בלי מקל, מותר לו לצאת במקלו בשבת, אבל אם אפשר לו ללכת זולתו, ואינו משתמש במקל אלא לעזר, אסור לצאת בשבת⁷⁴, והיינו דווקא במקום שאין עירוב, אבל במקום שיש עירוב מותר לצאת במקלו, אפילו לעזר בלבד⁷⁵.

חיגור, או פצוע קשה ברגליו, שיכול

[75] שמירת שבת כהלכתה, פי"ח סי"ג.
[76] הגרי"י נויבירט, הובאו דבריו בנשמת אברהם, ח"ד חאו"ח סי' שא סק"ג. [77] שו"ת ציץ אליעזר, ח"ח סי' לד. [78] הגרי"ש אלישיב, הובאו דבריו בנשמת אברהם, שם.
[79] שו"ת בנימין זאב, ח"ב סי' רח; שו"ת אגרות משה, חאו"ח ח"ד סי' צ; ילקוט יוסף, שבת, כרך ד סי' שכח ספ"ט. וראה בס' שולחן שלמה ח"א סי' שא סקי"א(א). [80] שמירת שבת כהלכתה, פי"ח סט"ו. ואע"פ שבשו"ע או"ח סי' שא סע' טו נפסק לאיסור, אין הדבר כן בתותבות שבימינו. וראה בע' אברים ורקמות, הע' 71 ואילך.

ע. בצרי, תחומין, ד, תשמ"ג, עמ' 455.
[69] שו"ת אגרות משה, חאו"ח ח"ב סי' לב.
[70] ברכות נח ב; ירושלמי ברכות ט א; רמב"ם ברכות י יב; טשו"ע או"ח רכה ט. ובראבי"ה ברכות סי' קמו, בשם הירושלמי מהפך הגירסא, אך בירושלמי שלפנינו הוא כמו בבבלי. וראה עוד בהגה' רעק"א או"ח סי' רכה ס"ט, ובשו"ת באר משה ח"ב סי' קיב אות ז. [71] אבודרהם, הל' ברכות שער ח. [72] שו"ת הראב"ד סי' רב; טשו"ע רכה ט; מ"ב שם סקכ"ז. וראה בדברי חמודות ברכות פ"ט אות לב. [73] ראה מאירי ברכות נח ב. [74] טשו"ע או"ח שא יז.

תשב, ואם לאו דינה כמורדת⁸⁸, אבל אם נקטעו שתי רגליו, כופים אותו להוציאה⁸⁹. ואם היה חגור לפני הנישואין, אין כופים אותו להוציאה⁹⁰.

חגרת נחשבת כמום באשה⁹¹.

ייבום — היה היבם חגור, יש סוברים שאינו חולץ, ונכון להחמיר כשיש שם יבם אחר שיכול לחלוץ לה, אבל כשאין שם אלא הוא, הרי זה חולץ לה לכתחילה⁹². נקטעה רגלו מעל הברך, לדברי הכל חליצתה פסולה; נקטעה רגלו מן הברך ולמטה — יש אומרים, שחליצתה כשרה⁹³; יש הסבורים, שאף אם נקטעה רגלו מן הברך ולמטה חליצתה פסולה⁹⁴; ויש שכתבו, שאינו חולץ במקום שאר אחים, אבל כשאין שם אח אחר, הרי זה חולץ⁹⁵; יש הסבורים, שעל היבם לייבם את האשה ולהוציאה אחר כך בגט⁹⁶. אכן, אם היבם הוא פוקר, ויש חשש לבעילת זנות ולחילול השם, יש ליעץ לחלוץ

הכנסת⁸¹, ויש מי שאסרו⁸². ואם יכול הנכה לסייע בידיו לסובב את הגלגלים, מותר להוציאו על ידי גוי, אפילו ברשות הרבים גמור⁸³, ובמקום שיש עירוב מותר להסיעו אפילו על ידי יהודי⁸⁴, ויש מי שכתב שבכל מקרה מותר רק על ידי גוי⁸⁵.

אין כל היתר להפעיל בשבת מנוע חשמלי להסעת העגלה⁸⁶, אבל אם העגלה החשמלית מופעלת באופן מיוחד בשבת על ידי מפסק גרמא, או מופעלת בשעה מסוימת על ידי שעון שבת, והנכה רק משחרר את הבלמים, מותר לצאת איתה לשם מצווה, כגון לתפילה בציבור, אך רק במקום שיש בו עירוב, ומשום חשש מראית עין יש לחבר לעגלה שלט המודיע ברבים שהוא נוסע בהיתר עם מנוע מיוחד לשבת⁸⁷.

גירושין — האיש שנקטעה רגלו לאחר שנשא אשה, ולא רצתה אשתו לישוב עמו, אין כופים אותו להוציאה, אלא אם רצתה

כה יא; טשו"ע אבהע"ז קנד ד. [89] רמ"א שם. [90] באה"ט שם סקי"א. [91] ראה תענית ד א; כתובות יז א. וראה בשו"ת מהרש"ם ח"ב סי' רכה, בענין משודכת עם רגל מעץ. [92] כנה"ג אבהע"ז סי' קסט, בסדר חליצה אות מה. [93] שו"ע אבהע"ז קסט לה דעה ב. וראה בשיטות הראשונים באנציקלופדיה תלמודית, כרך טו, ע' חליצה, עמ' תרלט, והע' 357. וראה עוד בהרחבה בדיני קיטע לחליצה בשו"ת רעק"א סי' צח; שו"ת חת"ס חאבהע"ז ח"ב סי' סט-עא. [94] מאירי יבמות קב א; ב"י אבהע"ז קסט, בדעת הרמב"ם. [95] שו"ת עורת כהן סי' קט, בדעת המאירי. [96] ראה בירור שאלה זו באריכות בשו"ת שרידי אש, ח"ג סי' מט, בדעת גדולי האחרונים — שבות יעקב, בית מאיר, חת"ס, הגר' חיים עוזר גרודונסקי, וכן כתב באו"ז

[81] שו"ת שמחת כהן ח"ז סי' מב; שו"ת יביע אומר ח"ט חאו"ח סי' לה. וכמבואר בטשו"ע או"ח שזו ה. [82] שו"ת ישכיל עבדי ח"ג חאו"ח סי' יט; שו"ת שואל ונשאל ח"ג סי' קיח. [83] שו"ת מנחת יצחק, ח"ב סי' קיד סקי"ג; שמירת שבת כהלכתה, פל"ד סכ"ז; שולחן שלמה ח"א סי' שא סקי"ג(א). וראה עוד בשו"ת הר צבי חאו"ח ח"א סי' קע; שו"ת אגרות משה חאו"ח ח"ד סי' צ; שו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' פח. [84] שו"ת חלקת יעקב ח"א סי' סו; שמירת שבת כהלכתה, שם; במראה הבוק, ח"ג סי' מב. [85] שו"ת שרידי אש ח"ב סי' כה. וראה באריכות בשו"ת מעשה חושב, ח"ג סי' יא. [86] שמירת שבת כהלכתה, שם. [87] שולחן שלמה ח"א סי' שא סקי"ג(ג); במראה הבוק, ח"ד סי' לח-לט. [88] כתובות עז א; רמב"ם אישות

כופים אותו לשאת אותה לאשה, ואינו יכול להוציאה לרצונו לעולם¹⁰⁴.

מלחמה — חיגר שחסרה לו רגל, אינו יוצא למלחמה¹⁰⁵.

סוטה — בדין אשה סוטה, אם היתה היא חיגרת, או שהיה בעלה חיגר, אינה ראויה לשתות מי המרים, אלא יוצאת בלא כתובה¹⁰⁶.

ראיה — חיגר, אפילו ברגלו האחת, פטור מן הראיה¹⁰⁷, וכן בעל קביים, היינו שחתכו את רגליו, ונתנו קב בסוף מקום הקטיעה, פטור מן הראיה¹⁰⁸. וכן מי שהיה חיגר ביום הראשון ונתרפא בשני, פטור מן הראיה¹⁰⁹. יש מי שנסתפק, אם הפטור מקרבן ראיה הוא דווקא לשלוח את הקרבן, אבל אם נכנס החיגר לעזרה ביום-טוב, ייתכן שיתחייב בקרבן ראיה¹¹⁰.

הקהל — טף חיגר חייבים להביא למצות הקהל, כי החיוב הוא על המביאים¹¹¹.

בשתי רגליו, בימין ובשמאל⁹⁷. יש מי שכתב, שבחיגר מתחת לברך טוב לעשות המנעל במקום הכריתה של הגדם, וזה עדיף על עשיית מנעל על קב הקיטע⁹⁸.

היתה היבמה קיטעת, ואינה יכולה לעמוד בשעת החליצה, אף לסוברים שהיבמה צריכה לעמוד, חולצת לכתחילה בשיבה⁹⁹.

כהן בעבודה במקדש — כהן שהוא חיגר, בין ברגל אחת או בשתי רגלים, הרי הוא בעל מום, ופסול לעבודה¹⁰⁰.

בן סורר ומורה — היה אביו חיגר, או אמו חיגרת, אין בנם נעשה בן סורר ומורה¹⁰¹. יש מי שכתב, שדין זה הוא לאו דווקא במי שאין הוריו יכולים ללכת כלל, אלא אף מי שהוריו הולכים שפי, אינו נעשה בן סורר ומורה¹⁰², והטעם: מפני שיש בהם אכזריות¹⁰³.

מפותה / אנוסה — המפותה או האנוסה, שרצתה היא ואביה שתינשא למפתה או לאונס, אפילו היתה חיגרת,

יאיר סוסי' קסו. [104] ספרי דברים כב יט; כתובות לט א; רמב"ם נערה בתולה א ג; טושו"ע אבהע"ז קעז ג. [105] ילקוט שמעוני, דברים יט כא; רש"י דברים כ א. וראה הירושלמי המבואר, לאאמור, חגיגה, הערות וחדושים אות ב. [106] סוטה כו א-ב; רמב"ם סוטה ב ב-ג. [107] חגיגה ג א; רמב"ם חגיגה ב א. וראה בלח"מ שם, שהרמב"ם שינה את מקור הפטור ממה שכתבה הגמרא. [108] חגיגה שם. וראה בשו"ת הגרי"א הרצוג, האו"ח ח"א סי' טו אות ב. [109] חגיגה ט א, מחלוקת; רמב"ם חגיגה ב ח. וראה במנ"ח מ' תפט. [110] מנ"ח מ' תצ. [111] מנ"ח מ' תריב.

סי' תרסה, בשם ריב"ן. [97] שו"ת שרידי אש, שם. וכתב שם, שהסכימו לעצה זו הגרי"א הרצוג, הגרצ"פ פרנק, והגרמ"י ברייש. וראה עוד בכתבי הגרי"א וויינברג, סי' לח-מ. [98] שו"ת שרידי אש, ח"ג סי' קכא. וראה עוד בעניין יבם קיטע במאמרו של הרב מ. נהרי, תחומין, כא, תשס"א, עמ' 404 ואילך. [99] רש"י יבמות קו א ד"ה ישיבתה. וראה בביאור הגר"א אבהע"ז סי' קסט סקמ"ד. [100] ויקרא כא יח; תוי"כ אמור פרשה ג; ירושלמי מגילה א י; רמב"ם ביאת המקדש ז ט. וראה בע' כהן, הע' 179 ואילך. [101] סנהדרין עא א; רמב"ם ממרים ז י. [102] מאירי, סנהדרין שם. [103] שו"ת חות